

55 YILLIK MADENCİ SAYIN FUAT İ. KARAYAZICI NELER ANLATTI?

A H.Muhterem KÖSE

Ayın Konuğu Köşesi'nin bu sayıdaki konuğu Sayın **Fuat İ.Karayazıcı** oldu. Sayın Karayazıcı ile arkadaşlarımız **H.Muhterem Köse ve Mutlu Yakıcı** görüştüler. Arkadaşlarımızın sorularına Sayın Karayazıcı'nın verdiği cevapları aşağıda sunuyoruz.

• Maden Mühendisliği tahsilinizi nerede yaptınız?

Adana Fen Lisesi'nden mezun olduğumda maden mühendisi olmak istiyordum. MTA'nın 1938'de Avrupa'ya öğrenci göndereceğini öğrendim ve Temmuz ayında imtihana girdim. Bana 12. sırada imtihanı kazandığımı ve elektrik mühendisliği tahsili yapmak üzere yurt dışına gönderileceğimi belirten bir mektup geldi. O sıralar Karabük'te Demir Çelik Fabrikası'nın kurulması gündemde idi. Bu nedenle Türkiye İngiltere'den Profesör Richson'u davet etmiş. Bu zat Türkiye'deki tetkikleri sırasında Royal School of Mines'a niye Türk öğrenci göndermiyorsunuz? diye söz edince, buraya öğrenci gönderilmesine karar verilmiş. Ben ortaokuldan itibaren İngilizce okuduğum için bir müddet sonra, Londra'da Royal School of Mines'a madencilik tahsili yapmaya gideceksin diye bir mektup daha aidim. Atatürk imtihanı kazanan ve belirli bir ortalamayı tutturana tüm öğrencilerin Avrupa'ya gönderilmelerini emretmiş.

Ben İngiltere'ye gittiğimde Almanlar, Çekoslavakya'yı işgal etmişti. Kısa bir süre içinde bir dünya savaşının başlayacağı tahmin ediliyordu. İngiltere'de üniversiteye devam edebilmek için İngilizce kurslarına katıldım. İngilizce yeterlilik belgesini kısa sürede alınca, bana Imperial College'ın 2. sınıfına gider misin? dediler. Fakat bu arada savaş başladı. Imperial College öğrenci alımını durdurdu. Bunun üzerine Birmingham'a gittim orada bir sene okudum. İngiltere'ye Alman bombardımanları başlamıştı. Savaşın başlaması nedeniyle MTA İngiltere'deki talebelerin tümünü Amerika'ya göndermeye karar vermişti. Bunun üzerine 1940'ın Temmuz ayında bir yolcu gemisiyle İngiltere'den Amerika'ya gittim. Pittsburg Üniversitesi'nde eğitime başladım. 1942'de B.Sc. derecesini aldım. 1943'te Columbia Üniversitesi'nden M.Sc. derecesini aldım. Long

Island'da Çinlilerin sahibi olduğu volfram konsantratöründe mühendis olarak çalıştım. 1944'ün Temmuz ayında kargo gemisiyle 30' a yakın arkadaşla birlikte önce. Süveyş'e oradan Türkiye'ye döndük.

• Türkiye'de mesleki yaşamınız nerede ve nasıl başladı?

1944 Eylülünde Zonguldak Gelik'te çalışmaya başladım. Bir buçuk ay sonra Karadon'a geçmemi istediler. Karadon o zaman yeni açılmıştı.

1947 yılında Kozlu'da büyük bir grizu inflakı yaşandı. Zonguldak Adliyesi Sayın Tacettin Ataman'ı, beni ve Rauf Gelenbey isimli bir makina mühendisini bilirkişi tayin etti. Biz incelememizi yaptık, raporumuzu sunduk. Raporumuzda Müessesenin hatalı olduğunu yazmıştık. Grizu inflakının nedeni ocakta uygulanan ters havalandırma yöntemi idi. Hava ilkin yukarıya doğru zorlanıyor, kot farkından faydalanılarak, ters döndürülüp, aşağıya doğru itiliyordu. Atmosferik basınç değişimlerinde, grizulu olan bu tip ocaklarda, atmosferik basıncın düştüğü zaman, eskiden birikmiş grizu ortaklığa sirayet ediyordu.

Bu rapordan sonra Müessese Sayın Tacettin Ataman'ı Garp Linyitleri'ne yolladı. Bu durum bizim verdiğimiz rapordan sonra bir nevi cezalandırma idi.

1956 yılında Türkiye'nin bütün linyit sahalarını gezerek, Bakan Sayın Samet Agaoğlu'na bir rapor hazırladım. 1957 yılında TKİ kuruldu. 1957-1962 yılları arasında TKİ'de Etüd ve Tesis Şubesi Müdürlüğü'nü yaptım. 1962 yılında özel sektörde çalışmaya başladım. Türkiye'de ilk çelik halat fabrikasını kurduk. O zaman ki Müsteşar Sayın Kemal Noya'nın ısrarı ile 1967'de Etibank Genel Müdür Yardımcısı olarak çalışmaya başladım. 1971 yılına kadar bu görevime devam

1946'da çok partili dönemin tohumları atılmıştı. O zamanlar devlette çalışan mühendisler için siyasi partilere yazılma ve katılma serbestti. Hatta beni Zonguldak'ta CHP'de yazman üye yapmışlardı.

Ben askerden dönünce DP'ne kayıt oldum. 1950 seçimlerinde

DP seçim müşahidi idim.

Şakir Ataman Bey CHP'nin müşahidi idi.

Sayın İhsan Soyak hem CHP'nin Zonguldak İl Başkanı hem de EKI'nin Genel Müdürü idi.

ettim. Ondan sonra emekliliğimi isteyerek Etibank'tan ayrıldım ve o tarihten itibaren özel sektörde çalışıyorum. Özel sektördeki çalışma hayatımda sırasıyla, Te-Ta Proje Etüd Mühendislik Mümessillik Ltd.Şti. kurucu ortaklığı ve şirket müdürlüğü, Çelik Halat ve Tel Sanayi A.Ş. Genel Müdürlüğü, Karadeniz Bakır İşletmeleri A.Ş. Başkan Yardımcılığı, Samaş Sanayi Madenleri A.Ş. Murahhas Azası ve İdari Meclisi Üyeliği, Çinkur'un „Teknik Müşavirliğini, Sodaş A.Ş.'nin Yönetim Kurulu Üyeliğini yaptım. Halen Entes A.Ş.'nin Ankara Bölge Müdürü olarak çalışıyorum.

• Türkiye'de (birkaç istisna dışında) neden madencilik sektöründe bilgi, deneyim ve sermaye sahibi olan kurumsallaşmış özel sektör kuruluşları yok?

Madencilik sektörünün bugünkü duruma gelmesi Türkiye'nin takip ettiği ekonomik sistemden kaynaklanmıştır. Türkiye'de özel sektör, madencilığe hiç bir zaman büyük bir ilgi göstermemiştir. Çünkü bir maden projesini gerçekleştirebilmek için çok büyük yatırımlara ihtiyaç duyulması ve bu yatırımlarda riskin çok fazla olması, sözkonusudur. Öteyandan Türk ekonomisinde her zaman daha kolay ve risksiz para kazanılacak alanların mevcut olması nedeniyle, girişimciler için madencilik sektörü

Genel olarak Türkiye'de özel sektör madencilığı istisnalar dışında tüvenan maden üretiminden öteye gidememiştir,

Türkiye'de yatırım yapılacak alanlar listesinde hep en alt sıralarda yer almıştır. Bu nedenle Türkiye'de madencilığe ilgi duyan girişimciler çok çabuk sonuç alınacak madenlere paralarını yatırmışlardır. Ancak birkaç istisna dışında sermayelerini uzun süre bağlayacak aşamalara gidememişlerdir.

Çıkarılan tüvenan madeni zenginleştirecek, konsantre tesisleri yatırımına bile son on yıllara kadar girmemiştir. Bu alanda riski devlet üstlenmiş, madencilikteki büyük yatırımları devlet yapmıştır.

• Madencilikimizi geliştirmek için yabancı sermayeden nasıl faydalanabiliriz?

Türkiye'de maalesef yabancı sermaye hep dışlanmış. Türkiye'de yabancı sermayeye karşı tutumun temelinde kapitülasyonlar yatmaktadır. Son zamanlara kadar

Bir ülkede madene dayalı sanayiler ne kadar gelişirse o ülkenin madenciliği de o kadar gelişir.

Batı, sanayileşmemizi ..hızlandıracak yeni teknolojileri vermekte sınırlı kalıyor. Örneğin Türkiye'nin alüminyum sanayisini kurmasını Batı'daki tekeller arzulamadılar. Sovyetlerin kredisi ile Seydişehir'de Alüminyum Tesisleri kuruldu. Tesisin temel atma merasiminde Sovyet Büyükelçisi yaptığı açılış konuşmasında "Siz Batı'dan bu teknolojiyi istendiniz, ama batı size bu teknolojiyi vermedi, biz veriyoruz" dedi.

Benzer şekilde Batı bor türevlerine ilişkin teknolojiyi bize vermedi. Devletin büyük yatırımları yapmasında ısrar ettiğimiz için İskenderun demir çelik entegre tesislerini keza Sovyetlere kurdurmak zorunda kaldık. Bugün de aynı şekilde Batı bize trana teknolojisini vermekte çok özel şartlar koşmaktadır. Bu nedenle Etibank'ın bu yatırıma kendisinin başlaması faydalıdır.

• Türkiye'de madenciliğe yatırım yapılacak uygun ortam var mı?

Maalesef Türkiye'de maden aramalarını teşvik edecek uygun ortam yok. Maden aramalarına büyük yatırımların yapılabilmesi için ülkenin politik, ekonomik ve sosyal düzeninin caydırıcı değil, teşvik edici olması gerekir. Bu ortam yaratılır ve büyük maden yatakları bulunabilirse bunları geliştirecek yatırımların da yolu açılmış olur.

• Devletin elindeki maden işletmelerini daha verimli çalıştırabilmek için bu işletmelerin özelleştirilmesi bir çözüm olabilir mi?

İyi bir özelleştirme programının uygulanması halinde, kamunun elinde bulunan maden işletmelerinin daha verimli çalıştırılabileceğine inanıyorum. Maalesef Türkiye'de devlet işletmeleri iktisadi teşekküllerden çıkıp, sosyal devlet teşekkülü niteliğini kazanmıştır.

Politikacıların yönettiği bir iktisadi teşekkülde verimlilikten bahsetmek zordur. Bu nedenle devletin elindeki iktisadi teşekküllerin özelleştirilmesinde fayda görürüm.

II. Madencilik Şurası'nın Özelleştirme Komisyonu Raporu'nu takdim ederken "linyit sahaları ile enerji santralleri müştereken özelleştirilebilir" demiştim.

Şimdi Hükümetin o yola başvurduğunu görüyoruz. Termik santraller kiraya veriliyor. Bu bir özelleştirme değildir ama özelleştirmenin doğrudan uygulanmadığı şartlarda bu tür yöntemlere başvurulabilir. Çünkü doğrudan devirlerde alıcıların çok büyük sermaye koyması gerekir. Eğer çok büyük sermaye koyacak alıcıları bulmak mümkün olmayacak ise yönetimin özelleştirilmesi için başka yöntemler uygulanabilir.

yabancı sermayeye karşı tutumları değiştirmek pek kolay olmamıştır. Bugün dünyada yabancı sermayeye karşı tavrın alan bir ülke kalmamıştır. Çünkü dünyanın ekonomik sistemi, sermayenin önündeki engelleri kaldırılarak, sermayenin, üretilen malların ve hizmetlerin serbestçe dolaşabilmesi esasına kaymıştır. Birçok ülke yabancı sermayenin ülkelerinde yatırım yapmasını teşvik etmek için uygun ortamları.. yaratacak düzenlemeleri gerçekleştirmişlerdir. Önemli olan, yabancı sermayeyi akılcı bir şekilde denetlemektir. Bugün Çin'de her yıl 30-40 milyar dolar yabancı sermaye yatırımı yapılmaktadır. Yabancı sermaye yatırımları sonucu Çin'in çehresi değişmiş, milli gelir artışı reel olarak % 12'yi geçmiştir.

Türkiye'de madenciliği geliştirmek için yabancı sermayeye açılmak zorundayız. Yabancı sermaye ile Türk sermayesinin birlikte çalışmasıyla bugüne kadar Türkiye'de hiç düşünülmemiş maden yataklarının, örneğin porfiri bakır yataklarının bulunup işletilmesi mümkün. Yeterki maden aramalarına yeterli para yatırılırsa. Ama ben, Türk özel sektörünün maden aramacılığına önemli para yatıracağına inanmıyorum. Büyük maden yataklarını bulmak için büyük yatırımlar, büyük sermaye gerekiyor.

Türkiye'de madencilikteki yükün devletten özel sektöre kayması için, Türk özel sektörü ile yabancı sermaye ortaklıklarına önem vermek zorundayız. Türk özel sektörü bu yatırımları üstlenemiyorsa, yabancı sermayeye önem vermek gerekiyor. Aksi taktirde Türkiye için söylenen "Zengin madenlerde fakir, fakir madenlerde zengin madencilik ülkesi" deyiminden kurtulamayız. Eskiden bilinen madenleri çoğunu işlettik, tükettik. Endüstri madenleri dışında büyük yataklar yok. Büyük maden rezervlerini bulmak için büyük yatırımlara, büyük paralara ihtiyaç var. Madeni arama aşamasında 10-40 milyon dolar yatırabilecek Türk özel sektörü bulmak mümkün olmadığına göre mutlaka yabancı sermaye ile ortaklık kuracak dışa açık bir modele ihtiyacımız var.

• Türkiye'de madene/madenciliğe dayalı sanayileri kurup geliştiremezsek, madenciliğimizin gelişmesi mümkün olabilir mi?

Sanayileşen ülkelerin kalkınmasında madencilik, motoru hareket ettiren volan görevini görmüştür. ABD'de madene dayalı sanayinin milli gelirdeki payı % 10-12 düzeyindedir. Türkiye'de bu rakamın % 6-8 olduğu tahmin edilmektedir.

Ancak burada hemen şu hususu belirtmekte yarar var. Japonya örneğinde olduğu gibi bazı ülkeler dışarıdan maden, konsantre, hammadde, yarı mamul ithal ederek de madenciliğe dayalı sanayilerini geliştirmişlerdir.

• Türkiye'nin katma değerinin en üst seviyede olduğu alanlarda üretim yapacak bilgi birikiminden, teknolojiden ve sermayeden yoksun olmasının sonucu sanayimizin ve dolayısıyla madenciliğimizin yeterince gelişemediğini söyleyebilir miyiz?